

Utbildningsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Inspel till den forskningspolitiska propositionen 2016

SUHF är en för universitet och högskolor gemensam arena för diskussioner och åtgärder. Förbundet har som syfte att främja samråd och samverkan mellan universitet och högskolor och att agera i frågor av gemensamt intresse. Inom forskningspolitiken är frågor som rör beslutsordning, organisation och regelverk av gemensamt intresse, vilket också gäller finansieringsfrågor vad avser totala nivåer och fördelningsmodeller.

SUHF har under de senaste åren gjort ett genomgripande analysarbete vad gäller universitetens och högskolornas roll ur ett långsiktigt perspektiv. Detta resulterade i ett antal ställningstaganden som presenterades i SUHF:s manifest och en fördjupad antologi 2014. Manifestet betonar högskolans roll att problematisera, ställa frågor och finna svar – inte minst då det gäller dagens och framtidens utmaningar. Manifestet betonar tre områden som måste prägla högskolan för att den långsiktigt ska fortsätta att vara en framgångsrik miljö för utbildning och forskning för samhällets bästa. De tre punkterna "Kompetens – akademisk frihet och ansvar", "Dialog – modet att utmana" och "Profil – en nödvändig styrka" har utgjort grunden för de ställningstaganden om forskning som framförs här. Manifestet biläggs i sin helhet.

Universitet och högskolor i världen

Forskning, utbildning och samverkan vid universitet och högskolor utgör en viktig bas för utvecklingen av samhället. Det gäller för utveckling av samhällssystem, teknik, välfärd, hälsa och ekonomi och det gäller i hög grad för synen på oss själva och hur vi ser på verkligheten omkring oss. Det akademiska systemet med dess inriktning på intern kvalitetskontroll och stort kollegialt inflytande har över århundraden visat sig överleva stora förändringar i samhällssystemen. Samtidigt har akademien kunnat utgöra basen för kunskapsutvecklingen. Under det senaste århundradet har modellen spridits över världen och den allmänna trenden utifrån den internationella statistiken är att högskolesystemen står för en allt större andel av den offentligt finansierade forskningen.

Dagens globala utmaningar medför att forskningens betydelse ökar samtidigt som konkurrensen mellan länder i allt högre grad utvecklas till en konkurrens om innovationer. I stort sett samtliga länder ökar satsningen på forskning både i absoluta termer och som andel av BNP. Andelen fristående institut minskar också genom inkorporering i universitet eller genom att anslagen till högskolesektorn ökar mer än till institutsektorn. Utvecklingen är att de flesta länder närmar sig ett system som i detta avseende liknar Sveriges.

Högskolesystemen har alltså varit mycket lyckosamma vad gäller betydelsen i samhället, förmåga att långsiktigt främja kritiskt tänkande och genom den kunskap som ställts till mänsklighetens förfogande. Enligt SUHF:s bedömning beror framgångarna på att den basala styrmodellen med kollegial kritik, utvecklade kvalitetssystem, kollegial i kombination med linjestyrning och autonomi varit, och fortfarande är, mycket väl anpassad för uppgiften. Det

dubbla ansvaret för utbildning och forskning är en viktig faktor eftersom det leder till ett kontinuerligt flöde av nya kreativa individer och idéer och ett ständigt ifrågasättande av invanda tankemönster. Det akademiska systemet förmedlar också bildning och demokratisk skolning, vars värde ökar i ett alltmer globaliserat och mångkulturellt samhälle. Att försvara de demokratiska värdena genom att utbilda nya generationer har kommit att bli allt viktigare när dessa värden hotas på många håll i världen.

Högskolesystemens ökande betydelse världen över medför nya utmaningar i form av ett väsentligt mer komplext uppdrag och kanske främst att sektorns betydelse för samhället och storleksandel av detsamma har ökat kraftigt. Därmed blir lärosätenas uppdrag mer komplext och kraven på samverkan, samhällsnytta, återredovisning, effektivitet och transparens ökar i takt med att en allt större del av ländernas resurser används inom högskolesektorn. Inte minst reflekteras detta i verksamhetsidéer och visioner för huvuddelen av universiteten. Numer refererar de tydligt till FN:s klimatmål, andra globala utmaningar och frågor högt upp på nationers politiska agenda.

Högskolesektorns roll som en viktig del av innovationssystemen har också förstärkts över tid. Det har inneburit en förstärkt forskarutbildning, en intensivare samverkan med det omgivande samhället och att hanteringen av immateriella rättigheter blivit en väsentlig uppgift. Tillsammans taget har utvecklingen stärkt universitet och högskolor men uppdraget och den interna styrningen har blivit mer komplex.

Internationellt samarbete, internationell konkurrens och internationell kvalitetskontroll har alltid präglat universiteten men internationaliseringen och de väsentligt förbättrade kommunikationsmöjligheterna har kraftigt förstärkt denna trend. På det hela taget innebär utvecklingen förbättrade möjligheter att utveckla forskningen och förstärka kvalitetskontrollen men medför också påfrestningar, om inte annat så i den nästan oöverskådliga mängden nya data och information som produceras.

En svensk universitetsrektor på besök i Kina, England, Norge, Nicaragua eller snart sagt vilket land som helst möter en diskussion om högskolans framtid som i hög grad liknar vår egen. Högskolans uppdrag har förändrats och dess betydelse ökat men hur och i vilken utsträckning ska organiseringen och styrningen förändras för att anpassa systemet till utvecklingen och samtidigt behålla de kärnvärden som tjänt akademien så väl under århundraden?

Svensk högskoleforskning

Många har konstaterat att svensk forskning under 2000-talets första årtionde utvecklats förhållandevis dåligt i jämförelse med länder med ungefär samma förutsättningar, åtminstone mätt i termer av publicering. I hög grad beror detta på att finansieringen av högskoleforskningen under perioden minskade i relation till jämförbara länder och Sverige avvek från den gängse trenden genom att finansieringen som andel av BNP minskade. Skillnaden gentemot andra länder motsvaras ganska precis av det produktivitetsavdrag som statsmakterna använder för att inflationsjustera anslagen. De satsningar som följt av forskningspropositionerna 2008 och 2012 har nästan kompenserat för den relativa minskningen av finansieringen dessförinnan, vilket också visat sig i att den nedåtgående publiceringstrenden gentemot andra länder brutits.

Det är inte överraskande att ökade resurser leder till mer produktion men statistiken understryker att internationella jämförelser av resultat måste åtföljas av jämförelser av förutsättningar för forskning. Svensk publicering i relation till andra länders måste således ses i ljuset av svensk finansiering i relation till andra länders.

Dock tycks det som om svensk högskoleforskning, även då hänsyn tas till finansieringsvariationer, inte riktigt tillhör toppskiktet av jämförbara system. Det borde alltså finnas utrymme för att förbättra både kvalitet och effektivitet genom förändringar av finansieringsmodell, styrmodell, regelverk och lärosätenas interna arbete.

Utifrån ett finansieringsperspektiv har situationen för lärosätena förändrats avsevärt under de senaste decennierna kanske främst genom en allt högre externfinansieringsgrad och att en allt större andel av medlen fördelas för projekt som är bedömda med någon form av peer review. Framför allt speglar detta en övergripande forskningspolitisk agenda med en tydlig omfördelning av medel från lärosäten till forskningsråd. Finansieringen över forskningsråd år 1995 motsvarade drygt 20 % av de direkta anslagen till lärosätena medan den 2011 motsvarade drygt 35 % (SCB:s forskningsstatistik). Till detta kommer bildandet av de statliga forskningsstiftelserna och ökande resurser från EU, vilket ytterligare ökat andelen projektfinansiering.

Den ökning av effektivitet och kvalitet, som politiker hoppats att en ökad kvalitetsgranskning av medel genom att öka projektfinansieringen skulle medföra, är inte märkbar i en intern jämförelse. Även med hänsyn till att finansieringen utvecklats jämförelsevis svagt har utvecklingen snarast inneburit att Sverige i jämförelse tappar i effektivitet och kvalitet. Detta behöver inte betyda att forskningsrådets fördelning varit suboptimal utan skälet till försämringen är snarast att den medfört en mycket hög externfinansieringsgrad, som väsentligt begränsat lärosätenas möjligheter till flexibilitet, egna strategiska val och långsiktighet. Dagens finansiering innebär att lärosätena har rådighet över lite drygt 40 % av forskningsmedlen och de krav på medfinansiering som ofta följer med större projekt minskar utrymmet ytterligare. Utrymmet minskas också av att lärosätena givits ett väsentligt större ansvar för finansieringen av infrastruktur. I ett sådant läge är det svårt att skapa rimliga karriärstrukturer och att strategiskt styra ett lärosäte. Detta förhållande avspeglar sig också i att länder med hög andel projektfinansierad forskning tycks ha en sämre utväxling på insatta medel.

Den höga externfinansieringsgraden begränsar således utvecklingen av effektivitet och kvalitet och det borde vara uppenbart att den politik som förts under två decennier måste förändras för att ge lärosätena större handlingsfrihet och bättre möjligheter att ta ansvar för och strategiskt styra verksamheten.

Samtidigt har dock lärosätenas frihet ökat i flera hänseenden. Antalet olika anslagposter har minskat genom sammanslagningen av fakultetsanslagen och senare områdesanslagen, regelstyrningen vad gäller organisation och anställningar har minskat påtagligt och återredovisningskraven har blivit mindre detaljerade. Införandet av holdingbolag och innovationskontor har ökat lärosätenas möjligheter till samverkan med näringslivet och underlättat utveckling och hantering av innovationer.

Det bör påpekas att lärosätena inte fullt ut utnyttjat den ökade frihet och minskade regelstyrning som reformerna inneburit. Mer borde ha kunnat göras för att utveckla karriärsystem, strategisk rekrytering och jämställdhet.

Svenska universitet och högskolor har, liksom sina likar i andra länder, alltid verkat tillsammans med och för det övriga samhället, även om uppdraget att verka för samhällets långsiktiga kunskapsutveckling då och då kan leda till andra prioriteringar än sektorsmyndigheters och näringslivets mer direkta behov. Samverkan styr i hög grad lärosätenas verksamhet, inte minst utbildningen på alla nivåer, och leder till profilering av enskilda lärosäten och mångfald i högskolesystemet. Samverkan är positiv för akademins möjligheter att genomföra sitt alltmer

komplexa uppdrag men ställer också krav på att finansierings- och styrsystem kan hantera profilerade lärosäten. Högskolelagens allmänna mål täcker sannolikt samtliga lärosätens verksamhet men det är svårt att konstruera en för samtliga lärosäten gemensam finansieringsalgoritm.

Den finansieringsmodell baserad på indikatorer för publicering och externa medel som infördes 2009 har inte påverkat den totala finansieringen särskilt mycket och det är svårt att urskilja någon effekt på den totala nationella publiceringen, inte minst eftersom finansieringsvolymen ökat relativt kraftigt under perioden. Incitamenten i modellen har dock påverkat hur forskningen publiceras där exempelvis publiceringen i kanaler som registreras i Web of Science ökat väsentligt mer inom humaniora, samhällsvetenskap och teknik än inom naturvetenskap och medicin. Där ett byte av publiceringskanaler varit möjligt förefaller finansieringsmodellen ha påverkat forskarna att genomföra ett sådant.

Det svenska högskolesystemets utveckling liknar den vi ser i andra länder och utmaningarna är desamma. Högskoleforskningen expanderar och lärosätenas roll blir alltmer komplex. Stater-
nas styrning och önskan om högre effektivitet har resulterat i en mängd olika varianter på prestationsbaserade finansieringssystem men de studier som genomförts av effekterna av sådana system är inkonklusiva. De påverkar forskningen men det är osäkert om kvalitet och effektivitet förbättras.

SUHF anser att svensk högskoleutbildning- och forskning bäst gynnas av att lärosätena ges så goda förutsättningar som möjligt att utveckla sin egen verksamhet utifrån de förutsättningar och de krav som ställs på varje enskilt lärosäte. Det är rimligt att ställa krav på förbättrade prestationer även med bibehållna anslag men för att universitet och högskolor ska kunna möta sådana krav krävs ökad ekonomisk frihet, rimligt långsiktiga förutsättningar, ett tydligt ansvar för verksamheten, ett utvecklat kvalitetssystem, tillit till lärosätenas förmåga att uppfylla uppställda mål och tydliga och långsiktiga mål för verksamheten.

Förslag

SUHF:s förslag till förändringar är inriktade mot att förbättra lärosätenas möjligheter att utvecklas för att möta den komplexa kravbilden och samtidigt behålla den hittills så framgångsrika akademiska modellen. I hög grad syftar förslagen till att skapa förutsättningar för mångfald och variation inom systemet och att ge lärosätena rådighet över sin verksamhet. En minskad direktstyrning kompletterad med bättre uppföljning och tydligt ansvarstagande från lärosätena ökar förutsättningarna för att ta tillvara den kreativitet och vilja som finns vid varje lärosäte.

Samtidigt är det inom många forskningsområden självklart nödvändigt att genomföra både nationella och internationella satsningar, särskilt då det gäller infrastruktur.

Handlingsfrihet

Regering och riksdag har under lång tid drivit idén om ökad autonomi för lärosätena och en hel del förändringar av regelverken har genomförts. Den ökade friheten för lärosätena har inte inneburit stora och snabba förändringar men över tid har ändå den akademiska karriärstrukturen förändrats och skillnaderna mellan lärosäten ökat. Att förändringar genomförs gradvis speglar lärosätenas ansvarstagande och karriärstrukturens stora betydelse för det akademiska systemet men kanske också en överdriven försiktighet med att utnyttja de möjligheter som numera finns.

Idag är den största hämskon för lärosätena inte regelverken för den interna strukturen utan deras råddighet över resurser och möjligheter till extern samverkan. De viktigaste förändringarna som behöver genomföras rör dessa områden.

SUHF vill betona att förslagen avseende handlingsfrihet avser förändringar av systemet. SUHF tar med andra ord inte ställning för eller emot omfördelningar mellan lärosäten som kan bli en följd av de föreslagna systemförändringarna.

- *Andelen av ekonomiska resurser som lärosätena långsiktigt har råddighet över måste öka.* Rådsfinansierad likväl som sektorsfinansierad forskning är en omistlig del av ett fungerande forskningssystem men en hög andel externfinansierad kontraktbunden forskning begränsar lärosätenas möjligheter till egen strategisk utveckling och möjlighet att ta fullt ansvar för verksamheten. Vid en viss externfinansieringsgrad kommer de negativa konsekvenserna att överväga fördelarna och för den svenska högskolan har den punkten passerats. En ökad andel basanslag kan förväntas öka både kvalitet och effektivitet.
- *En större flexibilitet i användningen av anslag för forskning och utbildning skulle öka friheten och minska ineffektivitet till följd av redovisningstekniska svårigheter.* Utbildning och forskning är de två basala verksamheterna för akademien och de utgör tillsammans en helhet både som skapare av den akademiska miljön och genom att enskilda lärare och forskare i hög grad finansieras av bägge anslagen. Det gör att en inte oväsentlig del av kostnaderna är svåra att dela upp i nuvarande redovisningsområden. Samtidigt som det är viktigt att var och en av de båda kärnverksamheterna är fullfinansierade bör lärosätena ha friheten att styra verksamheten som en helhet, även om det samlade ramanslaget beräknas utifrån olika verksamheter/resultat.
- *Lärosätenas möjligheter att bygga upp kapital för långsiktiga satsningar och trygghet i anställningar måste öka.* Det är idag oklart hur mycket kapital som lärosätena tillåts ansamla men dagens nivåer föranleder ganska hård kritik från revision och politiker. Tillgång till kapital ökar dock lärosätenas rörelsefrihet väsentligt och ger kraftigt utökade möjligheter till strategiska satsningar. Dagens system med krav på litet kapital tillsammans med relativt varierande intäkter leder till svårhanterliga obalanser och alltför stor andel tidsbegränsade anställningar. De relativt stora variationer i finansiering som många lärosäten upplever är svåra att hantera om de inte tillåts utjämnas med eget kapital.
- *Lärosätena behöver utökade legala möjligheter för att hantera dagens alltmer komplexa miljö.* I samband med diskussionerna om utökad autonomi har en mängd olika problem med nuvarande organisationsform tagits upp och även om myndighetsformen tycks bestå så finns problemen kvar. Det gäller t ex medverkan i samarbeten som bedrivs genom självständiga juridiska personer, att självständigt kunna ingå vissa avtal, att kunna ta emot donationer och att kunna hävda sekretess i vissa lägen. För fortsatt arbete i dessa frågor utgör Stockholm-Uppsala universitetsnätverks rapport "Ökad handlingsfrihet för statliga lärosäten" (Heckscher et al 2015) en god utgångspunkt.

Styrning för kvalitet, effektivitet och profilering

Akademisk verksamhet är långsiktig till sin natur. Tiden från antagning på grundnivå till en färdig doktor är ungefär nio år och större forskningssatsningar har en betydligt längre tidshorisont. Ett lärosätes framgång måste således ses i ett förhållandevis långt perspektiv där årliga förändringar i de flesta fall inte beskriver verksamheten.

Uppdragsgivaren måste därför ha ett långsiktigt perspektiv i resultatdialoger och ha tillit till lärosätenas förmåga att fullfölja sina uppdrag. Det är rimligt att de ekonomiska förutsättningarna för ett lärosäte förändras över tid men stora variationer över kort tid begränsar lärosätenas möjligheter väsentligt. Lärosätena ska förväntas ta ansvar för att verksamheten genomförs så effektivt och med så hög kvalitet som möjligt. Ett forskningssystem fungerar bäst om mångfalden tas tillvara genom att verksamheten planeras och genomförs på lokal nivå med tillräcklig ekonomisk trygghet.

En strikt uppföljning och kritiska dialoger är bra för forskningssystemet men det förutsätter överenskomna mål, långsiktighet och betydligt bättre resultatdialoger. En fungerande mål- och resultatstyrning förutsätter också att underlagen till beslut är transparenta och har acceptans inom sektorn, så att exempelvis en fördelning utifrån kvalitet baseras på transparenta och genomarbetade nationella jämförelser. På så sätt kan finansieringen upplevas som rimligt rättvis samtidigt som ett tydligt incitament mot högre kvalitet skapas.

Nationella fördelningsmodeller såsom indikatormodellen som används idag eller modeller baserade på andra kvalitetsmått är svårare att bygga upp eftersom algoritmen för överföring av uppföljningsresultat till anslagstilldelning skulle bli mycket komplex för att ta hänsyn till den mångfald och profilering som finns och eftersträvas i högskolelandskapet. Nationella kvalitetsjämförelser är ett omistligt inslag i ett fungerande styrsystem men att utifrån sådana med hjälp av en algoritm fördela medel bör ske med stor försiktighet.

- *En fungerande mål- och resultatstyrning.* Mål och resultatstyrning passar högskole-systemet bra men det är viktigt att den inte eroderas av detaljstyrning. Resultatdialogerna måste utvecklas till mål- och resultatdialoger. Lärosätena måste ges möjlighet att påverka inriktningen på verksamheten så att generellt högt ställda kvalitetsmål anpassas till lärosätets profil och förutsättningar.
- *Lärosätenas uppdrag bör spegla mångfalden.* Ett fungerande högskolesystem bör utnyttja möjligheten till variation mellan lärosäten och tillåta att lärosätena har delvis olika mål eller åtminstone olika viktning av målen. Det kräver i sin tur att uppdragen och resultatdialogen förbättras avsevärt. Är ett uppdrag att garantera regionen kompetens och/eller att svara för en sektors kunskapsförsörjning ska detta tydliggöras och resultaten bedömas utifrån uppdraget.
- *Koordinera den projektfinansierade forskningen.* Det svenska forskningssystemet karaktäriseras inte bara av att externfinansieringen är stor utan också av att antalet relativt stora finansärer är stort. Det ger ofta effekten att satsningar blir okoordinerade och att resurser koncentreras till ett fåtal forskare eller en särskild forskarkategori, vilket skapar obalanser och ryckighet. En stor del av finansierarna är ickestatliga och kan således inte inordnas i gemensamma strategier utom på helt frivillig grund men det vore ändå möjligt att de statliga finansierarna dels motiverar sina satsningar utifrån en helhetssyn på forskningsfinansieringen, dels tar på sig ansvaret att genomföra satsningar inom områden som fallit mellan stolarna. Även i det här fallet skulle en gemensam verklighetsbeskrivning i form av samordnad uppföljning sannolikt väsentligt förbättra förutsättningarna för genomförande.

Kvalitetsutveckling

Svensk forskning är stark i ett internationellt perspektiv men borde kunna bli tydligt bättre. Vi har prövat en modell med kontinuerligt ökande nationell peer review (huvudsakligen som projektfinansiering) och den har inte lett till några stora framsteg jämfört med liknande länder. En återgång till en modell med större andel basanslag ger universiteten själva möjlighet att

kvalitetsstyra verksamheten och samtidigt öka deras frihet och förmåga till strategiska val.

Utveckling av akademisk forskning baseras i hög grad på kollegial kritik och utvecklade bedömningsystem för publicering, examination och rekrytering. Kvalitetsbedömning med hjälp av peer review är således en integrerad och omistlig del av verksamheten. För lärosätena är hög kvalitet den mest betydande framgångsfaktorn och, utöver de inbyggda kvalitetskontrollerna, har olika kvalitetsdrivande system utvecklats lokalt. Det gäller exempelvis smärre utvärderingar, lärosätesövergripande kollegial granskning, utveckling av nyckeltal och styrning efter dessa, handledarutbildning, ledarutbildning och koordinering av infrastruktur. Det lokala ansvaret för kvalitetsutvecklingen ger lokalt anpassade kvalitetssystem, anpassade efter varje enskilt lärosätes förutsättningar och mål. Det underlättar också ytterligare förstärkning av kvalitetskulturen vid varje enskilt lärosäte, vilket förstärker kvaliteten i hela högskolesystemet.

Högskolesektorn måste också ses som en helhet och det är viktigt att kunna jämföra lärosätena utifrån någorlunda standardiserade metoder. Det vore möjligt att i rimlig utsträckning standardisera samtliga lärosätens interna kvalitetssystem på ungefär samma sätt som skett för en begränsad del av det Nederländska högskolesystemet och därigenom kunna jämföra resultaten. Det ska alltså finnas ett minimiprotokoll för lokala kvalitetsvärderingar som ger möjlighet att sammanställa resultaten på nationell nivå.

Även om ansvaret för kvalitetsutvecklingen ligger hos de enskilda lärosätena är nationella system för jämförelser av stor betydelse för att höja kvaliteten. Lärosätena får hjälp att bedöma hur bra den egna verksamheten står sig och staten kan utnyttja informationen i anslagsfördelning eller i andra åtgärder. Uppföljning av forskningens förutsättningar – t ex hur ålders- och anställningsfördelning svarar mot behoven – är av stor betydelse för att effektivt kunna fördela resurser och borde vara av intresse även för de flesta forskningsfinansiärer. Uppföljningsansvaret är idag splittrat på flera myndigheter och lärosätena har förhållandevis litet inflytande över vilka analyser som genomförs. Det leder till att diskussioner om kvalitet och effektivitet ofta handlar om huruvida analysen genomförts på ett godtagbart sätt istället för att fokusera på vilka åtgärder som är rimliga. Inte minst leder det till att val av analys, metod och därmed verklighetsbeskrivning i hög grad bestäms av vilket resultat som eftersträvas.

En förstärkt nationell analysfunktion med uppdrag att ta fram verklighetsbeskrivningar som lärosäten, statsmakter, finansiärer och andra intressenter åtminstone till en del är överens om skulle kunna skapa en gemensam bild av både förutsättningar och resultat för både utbildning och forskning. En sådan bild underlättar väsentligt mål- och resultatdialoger, transparensen i anslagsfördelningen, samverkan mellan finansiärer, kvalitetsutvecklingen vid lärosätena och övergripande beslut i regering och riksdag.

- *Förstärkt gemensam uppföljning och utvärdering på nationell nivå.* Fungerande resultatdialoger kräver att parterna är överens om både målen och resultaten, så att de har en gemensam verklighetssyn och i många fall saknas en sådan idag. En ny organisation, ett högskoleobservatorium, för uppföljning och jämförande analys där både lärosäten och regering har inflytande skulle väsentligt förbättra kvalitetssystemet och samtidigt möjliggöra goda resultatdialoger.
- *Förstärkning och samordning av lärosätens egna kvalitetssystem.* Det Nederländska systemet för kvalitetskontroll och -utveckling bygger på samordnade lokala utvärderingar och en väl utbyggd uppföljning och torde ha bidragit till att föra landet till en top position vad gäller högkvalitativ forskning i förhållande till insatta resurser.

Bilaga: SUHF:s framtidsmanifest (2013)

Framtiden börjar nu

Manifest för dialog om den svenska högskolan 2030.

Hur kan universitet och högskolor bäst utveckla högsta akademiska kvalitet och samtidigt ta sitt ansvar för och bidra till en hållbar samhällsutveckling i Sverige och i världen? Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) vill med detta manifest skapa dialog med beslutsfattare och opinionsbildare.

Hur klarar samhället framtidens utmaningar?

Det är inte givet vilket samhälle som formas under de närmaste decennierna eller vilka de största samhällsutmaningarna kommer att vara. Sannolikt kommer de frågor som vi brottas med idag också vara morgondagens frågor. Förr eller senare måste svar ges på frågor som rör globalisering, urbanisering, europaarbetets framtid, politikens förutsättningar, klyftor inom och mellan länder, kulturell integration, mänskliga rättigheter, energiförsörjningen, hoten mot miljön, krig och hungersnöd, välfärdens utmaningar, tillväxt och konkurrenskraft, tillgång till rent vatten, hälsa, åldersexplosion och generationsmotsättningar.

Universitets och högskolors roll är att problematisera, ställa frågor och finna svar; ibland också på frågor som ännu inte är ställda. Framtidens utmaningar gör att utbildning, forskning, innovation och samverkan blir allt viktigare.

Ett samhälle ska vara öppet, inkluderande och demokratiskt. Ett sådant samhälle och dess utveckling vilar på djupa och breda kunskaper som ständigt prövas och utvecklas genom forskning och utbildning av högsta kvalitet. Universitet och högskolor är omistliga för att bygga, upprätthålla och utveckla samhället. Därför ska universitet och högskolor vara självständiga i nära samspel med hela samhället och vara till för alla.

Universitet och högskolor erbjuder en oöverträffat framgångsrik miljö att utbilda och forska för framtiden och samhällets bästa. För att långsiktigt klara detta måste högskolesektorn präglas av kompetens, dialog och profilering.

Kompetens – akademisk frihet och ansvar

Ansvarstagande är en grundläggande individuell och gemensam dynamisk förmåga som i allt högre grad kommer att krävas av studenter, medarbetare och samarbetsparter. Det innebär att formulera egna frågor och att kritiskt granska samhälle och samtid.

Den högre utbildningens och forskningens uppgifter är, och kommer att förbli, komplexa och mångfacetterade. Det akademiska ansvaret kräver kollegial öppenhet och gemensamt deltagande i prövningen av ny och etablerad kunskap. Det garanterar den grundläggande kvaliteten i all akademisk verksamhet.

En viktig del av ansvaret är också ledarskap inom akademien, så att organisation och arbetsmiljö ger goda förutsättningar för individer och institutioner. Med ansvar och akademisk frihet som grund stärks universitet och högskolor som självständiga institutioner och samhällsaktörer.

Dialog – modet att utmana

Framtidens utmaningar kräver att utbildning och forskning inte väjer inför det svåra eller det obekväma. Det nuvarande, det uppenbara och det självklara ska och måste utmanas. Bara så kan ny kunskap och nya insikter erövrats.

Att utmana innebär att initiera och delta i dialoger inom och mellan discipliner och med samhället i stort. Det innebär att forskare, lärare och studenter måste utmana både sig själva och andra; både egna och andras resultat och samhällets tillämpningar. Att utmana kräver öppenhet, trygghet, tillit och mod. Att utmana är att våga, och även få möjlighet att ibland misslyckas.

Humanister, samhällsvetare, naturvetare, medicinare, konstnärer och tekniker ska med sina kompetenser och genom samarbete över disciplinränsar inte bara stimulera, entusiasmera och provocera, utan också vara aktiva och sätta agendan i den offentliga debatten.

Profil – en nödvändig styrka

Ett alltmer komplext samhälle gör att behovet av olika utbildnings- och forskningsmiljöer ökar. Därför behövs ett högskolelandskap med en rik mångfald av forskningsinriktningar, olika sätt att organisera och genomföra utbildningar, geografisk spridning och räckvidd.

Att vara olika innebär för lärosäten att ta ansvar för sin egen framtid i stället för att tvingas till likriktning av hur verksamheten ska organiseras och fyllas med innehåll.

Lärosäten och verksamheter ska värderas, utvärderas och finansieras utifrån sina egna premisser, inte utifrån en given norm. Därför behövs förutsättningar som främjar olikheter och självständiga lärosäten.

Framtidens samhälle behöver en mångfald kompetenta, fria och oberoende universitet och högskolor!